

Малина Л.О.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені М. Д. Ярмаченка факультету спеціальної та інклюзивної освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

ТЕКСТ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ ЯК КОМУНІКАТИВНА ОДИНИЦЯ ВЗАЄМОДІЇ АВТОРА І ЧИТАЧА

Мовлення як діяльність передбачає виконання певного комунікативного завдання – повідомлення інформації, розповідь, роздуми з приводу чогось, спонукання до дії і має дві складові: комунікативну діяльність відправника повідомлення і комунікативну діяльність адресата. Вони створюють єдине ціле, наслідком якого є мовленнєве породження тексту. Без цих складових комунікація не може відбутися. У силу цього текст вважають повноцінним компонентом мовленнєвої комунікації, що може розглядатися як проміжний (третій) компонент.

Психолінгвістичні дослідження свідчать про значний інтерес науковців до визначення змісту поняття «текст». Аналіз літературних джерел окреслив коло різних аспектів вивчення цього питання: текст і його основні ознаки; типологія текстів; система одиниць тексту; категорії тексту; якісна своєрідність функціонування мовних одиниць тексту; міжфразові зв'язки та відношення; текст як засіб комунікації.

Всебічність дослідження даного питання дозволила науковцям розглядати текст як закінчену за змістом одиницю мовлення, що структурно поєднує в собі ряд речень, характеризується зв'язністю, цілісністю, структурною організованістю, завершеністю і може бути визначена як : складне синтаксичне ціле (М. Пospelов), надфразова єдність (Л. Булаховський); міжфразова єдність (Н. Валгіна); довгий період (В. Виноградов); велика синтаксична сполука (І. Білодід); прозова строфа (Г. Солганик); складна синтаксична єдність (М. Жовтобрюх), компонент тексту, висловлювання, синтаксичний комплекс, монологічне висловлювання, комунікативний блок, комунікат, дискурс.

Будь-який художній твір в своїй основі має текст. Специфічною прикметою художнього тексту є наявність авторської позиції до того, що описується. Авторську позицію характеризують суб'єктивно-модальне забарвлення (граматичне, лексичне, інтонаційне) тексту. Воно проявляється через емотивність, тобто передачу душевного стану автора; модальність – категорію, що змальовує оціночне ставлення автора до описуваного в тексті та експресивність – наявність мовних засобів, якими відтворюються події твору.

Засобами втілення авторської позиції є специфічне ритмо-мелодійне оформлення тексту, і наявність іншої, образно-художньої реальності. Вона зумовлена семантикою слова, якому притаманні образність, множинність, дифузність, інваріантність і конкретний літературний контекст.

Сурдопедагогіка в цілому та спеціальна методика літератури, зокрема, також розглядає проблему тексту через його розуміння дітьми з порушенням слуху. Відповідно до існуючих досліджень, розуміння тексту як складного комплексу, має певні етапи. Первинним етапом є співвіднесеність окремих слів з конкретними предметами і явищами дійсності, що є базою для орієнтування у загальному смислі фрази, спирається на минулий досвід дитини та знання подібних ситуацій і свідчить про початкове розуміння тексту. Надалі відбувається диференціація значень слів, співвіднесення їх з контекстом, і, як наслідок, з'являється розуміння контекстного значення слів. Це є підґрунтям для виділення "сміслових віх" або "опорних слів" в процесі розуміння та об'єднання вже диференційованих за змістом понять у фразу або абзац. У такий спосіб значення слів співвідносяться з описаною у творі ситуацією, об'єднуються синтаксично і змістовно[3].

Таким чином, процес розуміння тексту підпорядковується двом розумовим операціям, де аналіз покладено в основу розуміння, а синтез характеризує його підсумковий момент. Виходячи з цього визначено етапи розуміння тексту: розуміння речення, як первинного смислового цілого, в якому конкретизується значення окремих слів, що входять до його складу; розуміння абзацу, як більш ускладненого цілого, що об'єднує кілька речень; розуміння всього тексту, заснованого на синтезі змісту окремих абзаців[5].

Будь-який зазначений етап може викликати труднощі у дитини з порушенням слуху і стати на перешкоді до розуміння художнього твору в цілому, руйнуючи триєдиний зв'язок: автор-текст-читач. Семантичні перетворення мови художньої літератури вимагають від дитини з порушенням слуху спеціальної інтерпретації, спрямованої на усвідомлення естетичної функції лексики в художньому мовленні. Це завдання для дітей з порушенням слуху є вкрай складним, а в ряді випадків недосяжним без спеціальної допомоги сурдопедагога.

Список літератури

1. Зыков, С.А. Проблемы сурдопедагогтики. Избранные труды. М.:, 1997. 137 с.
2. Лебедева Л.С. Читання і розуміння прочитаного молодшими глухими школярами. - К., 1968
3. Морозова Н.Г. Воспитание сознательного чтения у глухонемых школьников М., 1953
4. Розуміння прочитаного глухими учнями. Упор. Т.Ф.Марчук. - К., 1986
5. Сурдопедагогіка. Хрестоматія. В 2-х томах. Том 1, 2 / За ред. Л.І. Фомічової, К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005.